

L'enigma d'Heràclit

PERE SABORIT

La claredat d'Heràclit

Josep Palau i Fabre

Accent Editorial

157 pàgines. 10 euros

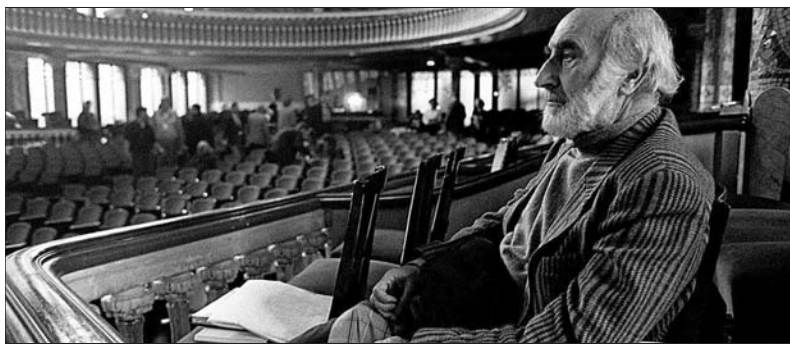
Al seu escrit introductor, l'editor, Oriol Ponsati-Murà, afirma que aquesta obra de Josep Palau i Fabre (Barcelona, 1917-2008) —l'últim llibre que l'autor va publicar en vida— serveix per conèixer “el context que li mancava” a cadascun dels fragments que es conserven d'Heràclit, el que faria possible transformar l'obscuritat, que tradicionalment se li ha atribuït al pensador grec, en claredat. I per assolir aquesta intel·ligibilitat, l'autor va desenvolupar el text a partir de la hipòtesi que es podrien considerar els breus textos d'Heràclit com un seguit de respostes a preguntes prèvies, que s'haurien perdut. Però el que, com a suggeriment poètic, és del tot brillant, en interpretar-lo al peu de la lletra i espremer-lo al màxim, acaba encotillant i desvirtuant la força dels fragments del pensador grec. De fet, l'afany de reduir el sentit d'algun text literari o filosòfic al seu context, moltes vegades sembla amagar l'in-

tent d'anul·lar la seva capacitat d'interpel·lar al lector, tot desviant l'atenció cap a les circumstàncies històriques o culturals de la seva producció. En aquest cas concret, no sembla que se li faci cap favor a Heràclit tot reduint el seu pensament a una mena de catecisme o joc tancat de preguntes i respostes. I això és encara més sorprenent en algú com Palau i Fabre que, a les notes als *Poemes de l'alquimista*, ens havia dit que tota paraula “no sembla sortir del silenci, sinó per a recaure-hi”. Amb tot, segurament és inevitable que ens sembli més tranquil·litzador considerar que l'interlocutor d'un pensador és un altre ésser humà, abans que el propi silenci o l'enigma de l'existència.

D'altra banda, l'estratègia hermenèutica de Palau i Fabre l'obliga en alguns casos a idear suposades preguntes que són meres repeticions o tautologies en relació al fragment corresponent d'Heràclit. Per exemple, en aquell fragment que diu que “no podem baixar dues vegades al mateix riu”, la pregunta seria: “per què cada vegada que ens banyem en el riu en sortim renovats de cos i ànima?”. En altres ocasions crida

l'atenció que les preguntes siguin més llargues que la resposta, i també hi ha algun cas en què, tot i estar d'acord amb el plantejament ideològic de l'autor, la formulació de la pregunta és clarament tendenciosa. Així, la pregunta a l'afirmació d'Heràclit que “tot rèptil es nodreix de terra”, seria: “¿per què els sacerdots, tot i que estan en contacte amb la divinitat, s'inclinen i fan reverències davant del poder?”.

En definitiva, el plantejament teòric que ha orientat l'elaboració d'aquest llibre és molt discutible, tot i la seva capacitat poètica de seducció. El mateix Palau i Fabre s'acaba preguntant quants interlocutors devia tenir Heràclit, o si les preguntes han estat extraviades expressament o simplement s'han perdut, tot presuposant com a indiscutible la seva idea que les frases del pensador presocràtic són efectivament respostes a preguntes prèvies. De tota manera, això sí, encara que hom pugui questionar els resultats d'aquesta singular incursió de Palau i Fabre en el camp de la filosofia, cal celebrar que hagi comportat poder disposar d'una bella i suggerent traducció al català dels fragments d'Heràclit.

El poeta Josep Palau i Fabre, en una imatge de 1995. / MARCEL·LÍ SAENZ

‘L’obra poètica’ de Quasimodo

FRANCESC PARCERISAS

Obra poètica

Salvatore Quasimodo

(Edició bilingüe; Traducció de Susanna Rafart i Eduard Escoffet i Introducció de Francesco Ardolino)

Edicions del Salobre

298 pàgines. 29 euros

Quan, l'any 1959, es va concedir el premi Nobel de literatura al poeta italià Salvatore Quasimodo, dins el panteó de la literatura italiana l'autor era una mena de “tercer en discòrdia” (José Mª Valverde *dixit*), rere les petges de Montale i d'Ungaretti. Això, però, no hi fa res; els lectors catalans ens hem de sentir agraïts de disposar d'aquesta edició de la seva poesia completa en una edició bilingüe, i traduïda de la mà de dos notabilíssims poetes. L'edició actual ens permet de tenir Quasimodo a l'abast, i ens permet de refer una part molt interessant de la literatura de la postguerra europea que toca d'esquellentes la subterrània pugna de la literatura catalana de l'època per treure cap i combatre, d'una banda, la llosa de la dictadura i, d'una altra, el mer resistencialisme de les catacumbes culturals. Si són lectors curiosos no es perdin el seguiment exhaustiu que Francesco Ardolino fa d'aquestes relacions al seu docu-

mentadíssim estudi introductor. De fet, Quasimodo ha tingut certa fortuna en el món de la traducció al català. La seva *Obra poètica*, en traducció de J.M. Bordas, va aparèixer a la Biblioteca Selecta el 1961 i se'n va fer una presentació a Barcelona amb la presència del poeta (que, segons Ardolino, sembla que no aconseguí despertar gaire entusiasme envers la seva persona), Josep Ballester n'ha traduït *Deure i haver* (Edicions Alfons el Magnànim, València, 1992) i *El fals i verdatè verd* (Bromera, Alzira, 1993) i el recull *El poeta, el polític i altres assaigs* va aparèixer el 1968 en versió de Loreto Busquets als Llibres de Sineria.

Avui, la poesia de Quasimodo sembla col·locar-nos davant un curiós enlluernament per la imatge, una brillantor que té molt de calidoscopi, amb parentiu en la generació del 27 castellana i arrels en el barroc. És la brillantor que esclata a inicis del segle XX amb el surrealisme i que, als anys 30, s'empeña d'un vernís avançat i potser fins i tot revolucionari, com ara en el lema que va enunciar el nord-americà Ezra Pound al seu eslogà *Make it new*. A les temptacions d'hermetisme de la poesia de l'època, Quasimodo hi afegeix una dosi generosa de paisatge mediterrani, de la seva història i sensibilitat, i la seva visió dels conflictes

socials que van precedir i seguir a la Segona Guerra. Tot plegat, en una línia constant de coherent depuració. En un article de 1950, *Una poètica*, ens ho explica: “De la meua primera poesia a la més recent només hi ha una maduració vers la concreció del llenguatge: el pas pels grecs i els llatins ha estat una corroboració de la meua possible veritat representant el món”. (Al·lusió a la seva molt reconeguda feina de traductor: dels lírics grecs, de l'*Odissea*, de Catul...)

Una poesia que ens permet recórrer, a poc a poc, als mateixos textos i trobar-hi sempre caliu i espurnes i un cert grau de magnimitat lírica: “és un dia | que torna del gel com un altre, | rutila, vol. Però hi ets tu i no tens límits”. Certament, en alguns dels meravellosos poemes que ara trobem traduïts en aquest volum hi veig aquest punt d'indefinitiva lírica que serveix per fer-nos la poesia de Quasimodo més propera, ja que el seu punt de lleugeresa, de realisme i d'hermetisme li serveix per enlairar el poema, per atorgar-li una transcendència, una aroma secreta, que ens el fa atractiu, misteriós i inoblidable. Que una obra d'aquesta categoria surti en una bella edició d'una editorial modesta diu molt de les actuals paradoxes del món de l'edició en català.